

Hướng dẫn soạn bài: Ấn dụ SGK lớp 6 tập 2 ngắn gọn, chi tiết, bám sát nội dung chương trình học giúp các em tiếp thu bài giảng một cách dễ hiểu và nhanh nhất dành cho các em học sinh lớp 6 tham khảo.

I. Kiến thức cơ bản

1. Ấn dụ là gì?

a) Trong khổ thơ dưới đây, ai được ví như Người Cha? Dựa vào đâu để ví như vậy?

*Anh đội viên nhìn Bác
Càng nhìn lại càng thương
Người Cha mái tóc bạc
Đốt lửa cho anh nằm.*

(Minh Huệ)

Gợi ý: Bác Hồ được ví như Người Cha. Tình cảm của Bác Hồ đối với các anh đội viên cũng giống như tình cảm của một người cha dành cho các con vậy. Nhà thơ đã bộc lộ cảm nhận của mình về sự giống nhau ấy và thể hiện bằng hình ảnh ẩn dụ Người Cha mái tóc bạc.

b) So hình ảnh Người Cha trong đoạn thơ trên với Người Cha trong câu sau và cho biết sự giống và khác nhau giữa ẩn dụ và so sánh.

Bác Hồ yêu thương các anh đội viên như một Người Cha.

Gợi ý: Xem xét bảng sau:

Vế A (cái được so sánh)	Phương diện so sánh	Từ so sánh	Vế B (cái dùng để so sánh - cái so sánh)
Bác Hồ	yêu thương các anh đội viên	như	một Người Cha

Trong đoạn thơ của Minh Huệ, chỉ xuất hiện Vế B (Người Cha), còn Vế A (Bác Hồ) được ngầm hiểu. Cho nên, người ta còn nói "ẩn dụ là phép so sánh ngầm", tức là chỉ có cái dùng để so sánh còn cái so sánh thì ẩn đi. Để có thể sử dụng ẩn dụ, giống như so sánh, người viết cũng phải dựa trên mối liên hệ giống nhau giữa các sự vật, sự việc.

2. Các kiểu ẩn dụ

a) thấp, lửa hồng trong câu thơ sau là "cái dùng để so sánh", vậy "cái được so sánh" tương ứng với mỗi hình ảnh này là gì?

*Về thăm quê Bác làng Sen,
Có hàng râm bụt thấp lên lửa hồng.*

(Nguyễn Đức Mậu)

Gợi ý: thấp và lửa hồng giống với những gì của hoa râm bụt? Có phải cây râm bụt nở hoa màu đỏ giống như thấp lên những ngọn lửa hồng?

- Giữa lửa hồng và màu đỏ (của hoa râm bụt) có sự tương đồng về hình thức.
- Giữa thấp lên và nở hoa có sự tương đồng về cách thức.

b) Cụm từ nắng giòn tan trong câu sau đây có gì đặc biệt?

Chao ôi, trông con sông, vui như thấy nắng giòn tan sau kì mưa dầm, vui như nổi lại chiêm bao đứt quãng.

(Nguyễn Tuân)

Gợi ý: Chúng ta vẫn thấy nắng bằng cơ quan cảm giác nào? Thường thì nắng được thấy qua thị giác. Còn giòn tan là cái chúng ta không thể thấy qua thị giác (không thể nhìn thấy giòn tan) mà thường là qua xúc giác (sờ, cầm, nắm,...). Dùng những hình ảnh vốn được nhận biết bằng những cơ quan cảm giác khác nhau để kết hợp thành một hình ảnh dựa trên những nét tương đồng nào đó, kiểu này thuộc ẩn dụ chuyển đổi cảm giác.

c) Mỗi một kiểu tương đồng (như đã phân tích trong các ví dụ trên) là một kiểu ẩn dụ, vậy chúng ta có thể rút ra được những kiểu ẩn dụ nào?

Gợi ý: Ẩn dụ hình thức, ẩn dụ cách thức, ẩn dụ phẩm chất, ẩn dụ chuyển đổi cảm giác.

II. Rèn luyện kĩ năng

Câu 1 (trang 69 SGK Ngữ Văn 6 Tập 2)

Ba cách diễn đạt dưới đây có gì khác nhau? Em thích cách diễn đạt nào nhất? Vì sao?

Cách 1:

*Bác Hồ mái tóc bạc
Đốt lửa cho anh nằm*

Cách 2:

*Bác Hồ như Người Cha
Đốt lửa cho anh nằm*

Cách 3:

*Người Cha mái tóc bạc
Đốt lửa cho anh nằm*

(Minh Huệ)

Gợi ý:

Sự khác nhau giữa các cách nói:

- Cách 1: nói theo cách bình thường;
- Cách 2: có sử dụng so sánh;
- Cách 3: sử dụng ẩn dụ.

Trong các cách nói trên, cách nói có sử dụng ẩn dụ vừa mang được nội dung biểu cảm, có tính hình tượng, lại hàm súc, cô đọng, giàu sức gợi cảm.

Câu 2 (trang 70 SGK Ngữ Văn 6 Tập 2)

Mỗi phép ẩn dụ trong những câu dưới đây dựa trên nét tương đồng nào của sự vật, hiện tượng?

(1) *Ăn quả nhớ kẻ trồng cây.*

(Tục ngữ)

(2) *Gần mực thì đen, gần đèn thì sáng.*

(Tục ngữ)

(3)

*Thuyền về có nhớ bến chăng?
Bến thì một dạ khăng khăng đợi thuyền.*

(Ca dao)

(4)

*Ngày ngày Mặt Trời đi qua trên lăng
Thấy một Mặt Trời trong lăng rất đỏ.*

(Viễn Phương)

Gợi ý: Trước hết, cần xác định đúng phép ẩn dụ trong từng câu. Sau đó, suy nghĩ, liên tưởng để hiểu được "cái được so sánh" ẩn đi trong từng trường hợp. Tiếp đến, đặt hình ảnh dùng để so sánh bên cạnh hình ảnh được so sánh để xác định mối quan hệ tương đồng giữa chúng.

Các hình ảnh ẩn dụ:

- ăn quả, kẻ trồng cây;
- mực - đen, đèn - sáng;
- thuyền, bến;
- Mặt Trời (trong câu Thấy một Mặt Trời trong lũng rất đỏ).

Các hình ảnh trên tương đồng với những gì?

- ăn quả tương đồng với sự hưởng thụ thành quả (tương đồng về cách thức); kẻ trồng cây tương đồng với người làm ra thành quả (tương đồng về phẩm chất);
- mực - đen tương đồng với cái tối tăm, cái xấu (tương đồng về phẩm chất); đèn - rạng tương đồng với cái sáng sủa, cái tốt, cái hay, cái tiến bộ (tương đồng về phẩm chất);
- thuyền - bến tương đồng với người ra đi - người ở lại; sự chung thủy, sắt son của "người ở" đối với "kẻ đi" (tương đồng về phẩm chất);
- Mặt Trời tương đồng với Bác Hồ (tương đồng về phẩm chất).

Câu 3 (trang 70 SGK Ngữ Văn 6 Tập 2)

Trong những câu dưới đây, người viết đã sử dụng phép ẩn dụ chuyển đổi cảm giác như thế nào? Thử đánh giá về tác dụng biểu đạt của các hình ảnh ẩn dụ ấy.

a)

*Cha lại dắt con đi trên cát mịn
Ánh nắng chảy đầy vai.*

(Hoàng Trung Thông)

b)

*Ngoài thềm rơi chiếc lá đa
Tiếng rơi rất mỏng như là rơi nghiêng.*

(Trần Đăng Khoa)

c)

*Em thấy cả trời sao
Xuyên qua từng kẽ lá
Em thấy cơn mưa rào
Ướt tiếng cười của bố.*

(Phan Thế Cải)

Gợi ý:

Các từ ngữ ẩn dụ:

- (Ánh nắng) chảy;
- (Tiếng rơi) rất mỏng;
- Ướt (tiếng cười).

Tác dụng gợi tả hình ảnh, gợi cảm:

- Ánh nắng, vốn đem đến cho cảm nhận của chúng ta qua màu sắc, cường độ ánh sáng (nắng vàng tươi, nắng vàng nhạt, nắng chói chang,...); ở đây, đã hiện ra như là một thứ "chất lỏng" để có thể "chảy đầy vai"; sự chuyển đổi này giúp gợi tả sinh động hình ảnh của nắng, nắng không còn đơn thuần là "ánh sáng" mà còn hiện ra như là một "thực thể" có thể cầm nắm, sờ thấy.
- Tiếng lá rơi, vốn là âm thanh, được thu nhận bằng thính giác, không có hình dáng, không cầm nắm được; ở đây, nhờ sự chuyển đổi cảm giác, cái nhẹ của tiếng lá rơi được gợi tả tinh tế, trở nên có hình khối cụ thể (mỏng - vốn là hình ảnh của xúc giác) và có dáng vẻ (rơi nghiêng - vốn là hình ảnh của thị giác).
- Tiếng cười là một loại âm thanh, ta nghe được. Ở đây, người ta như còn nhìn thấy tiếng cười và cảm nhận được tiếng cười qua xúc giác: ướt tiếng cười. Sự chuyển đổi cảm giác trong hình ảnh ẩn dụ này gợi tả được tiếng cười của người bố qua sự cảm nhận của tâm hồn trẻ thơ hồn nhiên.

Các hình ảnh ẩn dụ chuyển đổi cảm giác ở trên cho thấy: với kiểu ẩn dụ này, không những đối tượng được miêu tả hiện ra cụ thể (ngay cả đối với những đối tượng trừu

tượng) mà còn thể hiện được nét độc đáo, tinh tế trong sự cảm nhận của người viết, những liên tưởng, bất ngờ, thú vị là sản phẩm của những rung động sâu sắc, sự nhạy cảm, tài hoa.